

M. A. Regulus,

római tört. szomorújáték öt felvonásban. Szeizette Collin H. I.; fordította *idősb Wesselényi Miklós báró*. A pannonhalmi könyvtár kiadatlan kézírataiból közzéteszi és bevezetéssel ellátta dr. Récesey Viktor. Győr, Gross testv. Egyetemes könyvtár 127—28 sz.

Az idősebb Wesselényi fáradhatatlan buzgalma, páratlan áldozatkészsége, melylyel a magyar színészetet megalapította s virágzáshoz segíté, művelődéstörténetünk egyik gyönyörű, küzdelmeivel megható fejezetét tölti ki. Lelkes szavával, ajánló leveleivel izgat, toborz a társadalom s hatóságok közt a kolozsvári s pesti színészet érdekében; elől jár tiszteletreméltó példaként az anyagi áldozatokban is. Szive nemessége vagy csodálatos vére uralkodott inkább tettein? Kemény Zsigmond, a nagy psycholog is csak a kérdés fölvetéséig megy.

E fordítás beszédes adalék Wesselényi jellemének más oldalához: eszének, szellemének gyümölcse.

Collin darabja — mint Récesey bevezető tanulmányában összeállítja — francezia és olasz írók, s kivált Voltaire tanulmányozása után készült s először 1801. okt. 3-án került színre Bécsben s 1802. febr. 24-én Berlinben s ugyanez évben nyomtatásban is megjelent. A darab sikere Bécsben szokatlanul fényes volt; Collint Sophokles, Corneille, Shakspeare s Goethe mellett kezdték emlegetni Bécsben, míg Schlegel A. V., Schiller iskolai gyakorlatnak mondták. Goethe nem ily szigorú; a tárgy nehézségeivel menti Collint. Regulus Wesselényi fordításában 1804. decz. 26-án került színre Kolozsvárt. Egyik kézírata az egyetemi könyvtárban, hová a zsigó levéltárból került, a másik, melynek alapján a kiadás készült, Pannonhalmán van. Récesey vélekedése szerint egyik sem eredeti s nyomtatásban nem jelent meg. Nekünk, természetesen, nem az ismert római hagyomány drámai feldolgozásának sikere, értéke fontos, hanem a fordításé. Ez elég hű, csak itt-ott a hosszabb dictiókban törekszik rövidsége vagy alkalmazkodik közönsége értelmi felfogásához. Nyelve magyaros, fordulatos. A germanismus, mint a korabeli fordításokban, főleg a mellékmondatokban érzik, de amazoknál értéke sebb, mert általában véve a magyar nyelvérzékét sehol ki nem kezdí, meg nem sérti. Valószínűleg nyomdai tévedés, hogy Wesselényi a Kisfaludy kora nyelvvezetét tartotta szem előtt. Nem is szólva Kisfaludy Károlyról, ki 1819-ben tűnt fel, Kisfaludy Sándor is csak 1808-tól kezd a drámaírással foglalkozni. De az bizonyos, hogy a Wesselényi fordítása fordulatos, drámaiságra, tömörségre törekvő s mindvégig élvezhető; a fordítás nehézségével való küzködés zavaró hatása nem akadályozza a cselekvény folyamatát s a dráma olvasását s így a fordítás, korához művészinek mondható.

Hogy mi indította Wesselényit Regulus fordítására, arra a feleletet Récesey a darab páratlan sikerében látja, mert a berlini kedve-

zötlen eredmény alig jutott el Wesselényi füléhez 1804-ig, s abban, hogy Regulus sorsában saját sorsát látta, mert életének hasonló szakasza kevéssel előbb, 1789-ben, zárult be.

Récsey mindenesetre szolgálatot tett irodalomtörténetünknek a fordítás magyarázatos kiadásával. Tanulságos adalék ez Wesselényi érdekes jellemrajzához, dicsőséges pályájához is.

Kristóf György.

KÜLÖNFÉLÉK.

A héjasfalvi honvédemlék.

A segesvár fehéregyházi ütközet aránytalan erőmérkőzés volt Bem és Lüders között. Az eredményt előre lehetett látni s Bemet sokan hibáztatták is azért. Muszka hadi-írók is följegyezték róla, hogy vakmerő volt a döntő ütközetek keresésében. De a ki tudja, hogy 1849. nyarán hogyan állottunk az erdélyi hadműveletekkel, mikor Bem a bukovinai kirándulásból hazatért s magát a székelyföld megtörésére indult muszka haderő gyűrűzetében találta, az megérti azt a gyors elhatározást, mely egyedül a derékhad áttörésében remélt menekülést, a mit megkísérteni az önvédelem kényszerűsége volt. Fájdalom, nem sikerült. Nem csupán a két haderő aránytalansága miatt, hanem, mivel a Háromszékről odavezényelt honvédség a folytonos harcokban már végkép ki volt merülve.

S hogy a küzdelem még így is milyen hősiesség volt, mutatja az elesettek nagy száma s hogy maga Bem is — sebesülten alig birt megmenekülni. Azok pedig, a kik visszavonulását fedezték, csaknem mind elhullottak.

A nagy méiszárlás helyén, Fehéregyház mellett már 1897-ben emléket állított a nemzeti kegyelet, s ugyanakkor leplezték le Segesváron a Petőfi szobrát is. Mindezt megelőzte az ütközet színterén el-esett Skariatín tábormok síremléke.

Most a csatatér legvégső keleti pontján, Héjasfalván állítottak emléket azoknak, kik a menekülő vezér védelmében éltüket áldozták. A folyó évi október 20 án leplezett honvédemlék hat ilyen hős nevét hirdeti. Ezek elseje *Zeyk* Domokos százados, kinek a néhai *Köllő* Miklós által mintázott s bronzba öntött relief mellképe díszíti az emlékoszlop előlapját ezen felirattal: